

ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASI
O'QUV TATLIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
SAMARQAND IQTISODIYOT VA SERVIS INSTITUTI

Ro'xatga olindi: №BD-60310400-1.19
2024 yil "29" "08"

RISKLAR Tahlili
fanining
O'QUV DASTURI

Bilim sohasi: 3000000 – Ijtimoiy fanlar, jamiyatshunoslik va axborot
Ta'lim sohasi: 310 000 – Ijtimoiy va xalq atvoriga mansab fanlar
Ta'lim yo'nalishi: 60310400 – Iqtisodiy xavfsizlik

SAMARQAND – 2024

Fan/modul kodi RICAN6	O'quv yili 2024-2025	Semestr 3-semestr	ECTS - Kreditlar 6		
Fan/modul turi Majburiy	Ta'lim tili O'zbek/rus		Haftadagi dars soatlari 6		
Fanning nomi	Semestr	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)	
1. Risklar tahlili	3-semestr	72	108	180	
2.	<p>I. Fanning mazmuni</p> <p>Fanni o'qitishdan maqsad – talabalarda bozor iqtisodiyoti sharoitida riskning mohiyati, tashqi risklar: tushunchasi va xususiyatlari har taraflama o'rgatish, Risklarni boshqarish imkoniyatlarini baholashni bilish, risklarni tahlil qilishda eng katta noaniqlik bo'yicha xulosa va takliflar qilish hamda boshqaruv qarorlarini qabul qilishda yo'nalish profiliga mos bilim, ko'nikma va malakalarini shakllantirishdan iborat.</p> <p>Fanning vazifasi – talabalarda risklarni baholashning haqiqiyliги va sifat jihatlari haqida chuqur bilimga ega bo'lish, risklarni boshqarish tamoyillari, risklarga javob berish usullari, dasturiy ta'minot vositalari va ular yaratadigan modellarda samarali foydalana olishni o'rgatishdan iborat.</p>				
3	<p>II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari) Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:</p> <p>1 – modul. Riskni tahlil qilish zaruriyati</p> <p>1 – mavzu. Risklarning tabiati va tasnifi Risk tushunchasi va mohiyati. Risklarni tasniflash. Tashqi risklar: tushunchasi va xususiyatlari. Risk diagnostikasi: identifikatsiya va baholash. Risklarni aniqlash va baholash. Risklarni baholash usullari.</p> <p>2 – mavzu. Riskni tahlil qilish zaruriyati Risklarni tahlil qilish jarayoni. Risklarni boshqarish imkoniyatlari. Risklarni boshqarish imkoniyatlarini baholash. Risklarni boshqalarga o'tkazishdagi samarasizliklar. Risk registrlari. Risklarni tahlil qilishni rejalashtirish. Savollar va motivlar. Qabul qilinadigan yoki talab qilinadigan taxminlarni aniqlash. Riskni tahlil qiluvchilarni tanlash.</p> <p>3-mavzu. Risklarni tahlil qilish sifati Risklarni tahlil qilishning murakkabligi sabablari. Risklarni tahlil qilishda foydalaniladigan ma'lumotlar sifatini baholash. Tanqidiylik darajasi. Risklarni tahlil qilishda eng katta noaniqlik.</p> <p>4-mavzu. Zamonaviy jamiyatimizdagi risklar. Muhim tendentsiyalar. Risklarni baholash tarixi. Risklarni baholashni qo'llash.</p>				

	yanvardagi PF-60-sonli Farmoni.
3.	O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 17 oktyabrda «Kapital harakati bilan bog'liq valyuta operatsiyalarini tartibga solishning qo'shimcha chora- tadbirlari to'g'risida»gi PQ-3333-sonli Qarori.
5.	J.Sh.Tuxtabaev, A.X.Eshbayev. Risklarni boshqarish. O'quv qo'llanma. Innovatsion rivojlanish nashriyot matbaa uvi. 2021
6.	Sh.Q.Fozilchayev, N.G'.Xidirov. Moliyaviy risklar nazariyasi. O'quv qo'llanma. IQTISOD-MOLIYA. 2019
	Internet saytlari. www.ziyounet.uz . www.books/bankir.ru .
8	Fan dasturi Samarqand iqtisodiyot va servis instituti O'quv uslubiy kengashining 2024-yil 29 avgustdagi 1-sonli yig'ilish bayoni bilan tasdiqlangan. (№ P D 16-04)
9	Fan/modul uchun mas'ullar: Babanazarova S.A. - SamISI, "Iqtisodiy tahlil va statistika" kafedrası o'qituvchisi, PhD; Yaxyoyev T.I. – SamISI, "Iqtisodiy tahlil va statistika" kafedrası katta o'qituvchisi.
10	Taqrizchilar: Aliqulov S.- TDIUSF "Oziq ovqat va qishloq iqtisodiyoti" kafedrası mudiri, PhD., (turdosh OTM) Ernazarov O.– Samarqand Davlat universiteti dotsenti, i.f.n. (turdosh OTM)

4.	<p>V. Ta'lim natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar) Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:</p> <ul style="list-style-type: none"> Risklarni aniqlash va baholash usullari, risklarni tahlil qilishni rejalashtirish, risklarni tahlil qilishda foydalaniladigan ma'lumotlar sifatini baholash, risklarni baholashni qo'llash, risklarni baholashning haqiqiyli va sifat jihatlari <i>haqida tasavvurga ega bo'lish</i>; Sug'urta va moliya risklarini tahlil qilish, risk choralari, korxona risklarini boshqarish usullari, risk ko'rsatkichlarini tanlash va ulardan foydalanish, risklarning kamaytirish usullari, rivojlanish dinamikasi to'lovga layoqatsizlik, noaniqlik va o'zgaruvchanlik, risk tahlili hisobotini yozish <i>bilish va ulardan foydalana olish</i>; Modellashtirishdagi eng keng tarqalgan xatolar, kuzatilgan ma'lumotlarning xususiyatlarini tahlil qilish, vaqt qatori prognozining xususiyatlari <i>ko'nikmalariga ega bo'lish kerak</i>; Cheklangan va chegaralanmagan taqsimotlar, parametrik va noparametrik taqsimotlar, bir o'zgaruvchan va ko'p o'zgaruvchan taqsimotlar, ehtimollar taqsimoti tenglamalarini o'qish, diskret taqsimotlar uchun rekursiv formulalar, tarqatishlarning xatti-harakatlarini vizual kuzatish <i>malakalariga ega bo'lish kerak</i>.
5.	<p>VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:</p> <ul style="list-style-type: none"> ma'ruzalar; interfaol keys-stadilar; seminarlar (mantiqiy fikrlash, tezkor savol-javoblar); guruhlarda ishlash; taqdimotlarni qilish; individual loyihalar; jamo bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar.
6.	<p>VII. Kreditlarni olish uchun talablar:</p> <p>Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni topshirish.</p>
7.	<p>Asosiy adabiyotlar:</p> <ol style="list-style-type: none"> David Vose. Risk analysis : a quantitative guide. - 3rd ed. QA298.V67 2008. Е. В. Фисун, В. К. Федотова Управление рисками : учеб. пособие /; Забайкал. гос. ун-т. – Чита : ЗабГУ, 2018. – 128 с. <p>Qo'shimcha adabiyotlar:</p> <ol style="list-style-type: none"> O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi.-T.: O'zbekiston, 2014 y. "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28

<p>Maqsadlar, qamrov va chegaralar. Muammolar. Xatolarning yuzaga kelishi. Ehtimollik va oqibatlar. Asosiy shartlar.</p> <p>5- mavzu. Risklarni baholashning asosiy elementlari Risklarni baholash jarayoni. Risklarni baholash hisoboti. Risksizlik qonunchiligida risklarni baholash. Risklarni baholashning haqiqiyli va sifat jihatlari.</p> <p>6 – mavzu. Loyiha riskini tahlil qilish Xarajatlar riskini tahlil qilish. Risklarni tahlil qilish jadvali. Risklar portfeli. Kaskadli xavflar. Kredit xavfi. Sug'urta va moliya risklarini tahlil qilish. Risk choralari.</p> <p>2-modul. Risklarni boshqarish</p> <p>7 - mavzu. Risklarni boshqarish jarayoni Risklarni boshqarish tamoyillari. Risklarga javob berish usullari. Riskga ta'siri. Korxona risklarini boshqarish usullari. Riskni sug'urtalash. Tavakkalchilik va qaror qabul qilish.</p> <p>8 - mavzu. Riskni o'lash Risk ko'rsatkichlari. Odamlar uchun riskni o'lash. Risk matritsalar. O'rta umr ko'rishning qisqarishi. Risk ko'rsatkichlarini tanlash va ulardan foydalanish. Boshqa aktivlar uchun risk ko'rsatkichlari</p> <p>9 - mavzu. Turli faoliyat sohalaridagi risklar Investitsion risklarning xususiyatlari, ularni baholash usullari va ularni kamaytirish usullari. Kredit risklari. Ko'chmas mulk bozoridagi risklar</p> <p>10 - mavzu. Riskni aniqlash va o'lash moliyaviy hisobotlarni tahlil qilish asosida korxonalar Buxgalteriya hisobotlaridan foydalanish risk tahlilida. Moliyaviy rivojlanish dinamikasi to'lovga layoqatsizlik. Risklarni baholash va likvidlikni tahlil qilish modellari. Baholash modellarida burilish riski. Kompleks baholash usullari to'lovga layoqatsizlik.</p> <p>3 – modul. Risklat tahlilini modellashtirish.</p> <p>11- mavzu. Model tuzilmasini tanlash Dasturiy ta'minot vositalari va ular yaratadigan modellar. Hisoblash usullari. Noaniqlik va o'zgaruvchanlik. Monte-Karlo simulyatsiyasi qanday ishlaydi. Simulyatsiya modellashtirish</p> <p>12 - mavzu. Riskni tahlil qilish natijalarini tushunish va ulardan foydalanish Risk tahlili hisobotini yozish. Modelning taxminlarini tushuntirish. Model natijalarining grafik taqdimoti. Natijalarni tahlil qilishning statistik usullari.</p>	
--	--

Ehtimollar matematikasi va simulyatsiya. Ehtimollik qoidolari

13 - mavzu. Modelni yaratish va ishga tushirish

Model dizayni va ko'lam. Tekshirish va o'zgartirish oson bo'lgan qurilish modellari. Samarali modellarni qurish. Modellashtirishdagi eng keng tarqalgan xatolar.

14 - mavzu. Ma'lumotlar va statistika

Klassik statistika. Oddiy chiziqli eng kichik kvadratlar regressiya tahlilida noaniqlikni qo'shish. Ma'lumotlarga taqsimotlarni moslashtirish. Kuzatilgan ma'lumotlarning xususiyatlarini tahlil qilish. Kuzatilgan ma'lumotlarga parametrik bo'lmagan taqsimotni o'rnatish. Kuzatilgan ma'lumotlarga birinchi darajali parametrik taqsimotni o'rnatish

15-mavzu. Tasodifiy o'zgaruvchilar yig'indisi

Asosiy muammo. Yig'ma taqsimotlar. Noaniqlik bilan bashorat qilish. Vaqt qatori prognozining xususiyatlari. Umumiy moliyaviy vaqt seriyalari modellari. Avtoregressiv modellar. Markov zanjiri modellari. Tug'ilish va o'lim modellari

16-mavzu. Korrelyatsiya va bog'liqliklarni modellashtirish

Darajali tartib korrelyatsiyasi. Kopulyatsiyalar. Konvert usuli. Izlash jadvali yordamida bir nechta korrelyatsiya. Ekspert xulosasini olish. Subyektiv baholashda xatolik manbalari Aqliy hujum mashg'ulotini o'tkazish

17 - mavzu. Sabab-oqibat munosabatlarini sinash va modellashtirish

Campylobacter misoli. Ma'lumotlarni tahlil qilish uchun model turlari. Risk omillaridagi sabablar. Sabab-oqibat munosabatlarini sinash va modellashtirish. Ma'lumotlarni tahlil qilish uchun model turlari. Risk omillaridan sabablarga. Dalillarni baholash

18 - mavzu. Risklarni tahlil qilishda optimallashtirish

Optimallashtirish usullari. Risk tahlilini modellashtirish va optimallashtirish. Ishchi misol: Mineral qozonlarni optimal taqsimlash. Modelni tekshirish va tasdiqlash. Elektron jadval modelidagi xatolar. Model xatti-harakatlarini tekshirish. Haqiqat bilan bashoratlarni solishtirish

III. Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar *(fan bo'yicha laboratoriya ishlari va kurs ishlari mo'ljallanmagan)*

Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Risklarni aniqlash va baholash usullari.
2. Risklarni tahlil qilishni rejalashtirish.
3. Risklarni tahlil qilishda foydalaniladigan ma'lumotlar sifatini baholash.
4. Risklarni baholashni qo'llash.
5. Risklarni baholashning haqiqiyliги va sifat jihatlari.
6. Sug'urta va moliya risklarini tahlil qilish. Risk choralari.
7. Korxona risklarini boshqarish usullari.

8. Risk ko'rsatkichlarini tanlash va ulardan foydalanish.

9. Risklarning kamaytirish usullari.

10. Rivojlanish dinamikasi to'lovga layoqatsizlik.

11. Noaniqlik va o'zgaruvchanlik.

12. Risk tahlili hisobotini yozish.

13. Modellashtirishdagi eng keng tarqalgan xatolar.

14. Kuzatilgan ma'lumotlarning xususiyatlarini tahlil qilish.

15. Vaqt qatori prognozining xususiyatlari.

16. Ekspert xulosasini olish.

17. Sabab-oqibat munosabatlarini sinash va modellashtirish.

18. Risk tahlilini modellashtirish va optimallashtirish.

Amaliy mashg'ulotlar multimedia qurilmalari bilan jihozlangan auditoriyada bir akademik guruhga bir o'qituvchi tomonidan o'tkazilishi lozim. Mashg'ulotlar faol va interfaol usullar yordamida o'tilishi, mos ravishda pedagogik va axborot texnologiyalar qo'llanilishi maqsadga muvofiq.

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Riskni sug'urtalash.
2. Ma'lumotlarni tahlil qilish uchun model turlari.
3. Diskontlangan pul oqimlarini modellashtirish
4. Sotish va bozor hajmining foydali vaqt seriyasi modellari
5. Tasodifiy o'zgaruvchilarni yig'ish
6. O'zgaruvchan daromadlar bo'yicha o'zgaruvchan marjalarni yig'ish
7. Risklarni tahlil qilishda moliyaviy chora-tadbirlar
8. Operatsion risklarni modellashtirish
9. Moliyaviy tavakkalchilikning boshqa sohalari
10. Muddatli hayot sug'urtasi
11. Baxtsiz hodisalardan sug'urtalash
12. Korrelyatsiya qilingan sug'urta portfelini modellashtirish
13. Ekstremallarni modellashtirish
14. Premium hisob-kitoblar
15. Mikrobyal oziq-ovqat xavfsizligi xavfini baholash
16. O'sish va pasayish modellari
17. Hayvonlarni import qilish xavfini baholash
18. Diskret va uzluksiz taqsimotlar
19. Cheklangan va chegaralanmagan taqsimotlar
20. Parametrik va noparametrik taqsimotlar
21. Bir o'zgaruvchan va ko'p o'zgaruvchan taqsimotlar
22. Ehtimollar taqsimoti tenglamalarini o'qish
23. Diskret taqsimotlar uchun rekursiv formulalar
24. Tarqatishlarning xatti-harakatlarini vizual kuzatish

Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha talabalar tomonidan individual topshiriqlar variantlarini ishlab topshirishlari tavsiya etiladi